

مدرس‌ان شریف کارشناسی ارشد

در این کتاب روش‌های مشاوره‌ای و فتون‌های مشاوره‌ای در زمینه‌های مختلف تحصیلی، فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است. این کتاب به عنوان یک راهنمای کاربردی برای مشاوران و فتون‌ها در زمینه مشاوره می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

سرشناسه: رضاعلی، روح‌الله

عنوان و پدیدآور: روش‌ها و فتون راهنمایی در مشاوره / مؤلف روحا. رضاعلی.

مشخصات نشر: تهران: مدرسان شریف، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۱۸۴ ص.: مصور، جدول: ۲۲ × ۲۹ س.م.

شابک: 978-600-268-719-7

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: عنوان روی جلد: مدرسان شریف: روش‌ها و فتون راهنمایی

در مشاوره کارشناسی ارشد.

عنوان روی جلد: مدرسان شریف: روش‌ها و فتون راهنمایی در مشاوره

کارشناسی ارشد.

موضوع: دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- ایران -- آزمون‌ها

موضوع: مشاوره -- آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)

موضوع: مشاوره -- راهنمای آموزشی (عالی)

موضوع: آزمون دوره‌های تحصیلات تکمیلی -- ایران

رده‌بندی کنگره: LB۲۳۵۳/۵۲۷۵۹ (۱۳۹۱)

رده‌بندی دیویی: ۳۷۸/۱۶۶۴

شماره کتابخانه ملی: ۲۷۴۱۲۳۰

شناسنامه

نام کتاب: روش‌ها و فتون راهنمایی در مشاوره

مؤلف: روح‌الله رضاعلی

ناشر: انتشارات مدرسان شریف

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول: بهار ۱۳۹۱

حروف چینی: واحد تایپ انتشارات مدرسان شریف

چاپ و صحافی: مهدی - مینو

قیمت: ۷۵۰۰ تومان

شابک: 978-600-268-719-7

هر گونه استفاده از مطالب این کتاب اعم از بازنویسی، خلاصه‌سازی، نقل مطالب آموزشی، استفاده از سؤالات یا پاسخ‌ها، برداشت به صورت دست‌نویس، کپی، تکثیر و یا هر گونه چاپ سنتی و دیجیتالی، استفاده به صورت کتاب الکترونیکی، لوح فشرده، قرار دادن مطالب بر روی اینترنت و وب سایت‌ها و یا هر گونه شبکه کامپیوتری دیگر و به طور کل هر گونه استفاده‌ای اشخاص حقیقی و حقوقی در جهت منافع معنوی و مادی خود، بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع و بر اساس بند (۵) ماده ۲۳ قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و قوانین مربوط به جرایم رایانه‌ای کشور قابل پیگیری در محاکم قضایی می‌باشد.

از ابتدای تاریخ بشر، مسایل و مشکلات رفتاری متعدد در موقعیت‌های مختلف برای انسان به وجود می‌آمد؛ انسان‌ها یاد گرفتند که باید از افراد مسن‌تر، ریش سفید، روحانی یا حکیم کمک بگیرند. این افراد، به صحبت‌های آن‌ها گوش می‌دادند و براساس تجربیات خود، آن‌ها را راهنمایی می‌کردند. هر چه از گذشته به امروز نزدیک می‌شویم مشکلات رفتاری انسان‌ها پیچیده‌تر و متنوع‌تر شده است تا این که از ابتدای قرن بیستم جامعه‌ی انسانی نیازمند به افرادی شد که در مشاغل چون روان‌پزشکی، مددکاری، روان‌درمانی و مشاوره، علم و مهارت کافی را داشته باشند تا بتوانند فرد را در شناخت مشکلاتش و حل آن یاری دهند.

امروز مشاوره نیز به عنوان یکی از مهم‌ترین علوم عصر جدید محسوب می‌گردد و روز به روز بر اهمیت آن افزوده می‌شود. روش‌ها و فنون مشاوره یکی از منابع درسی علوم تربیتی ۲ می‌باشد که مطالعه آن برای دانشجویان رشته علوم تربیتی ۲ با ترازهای مختلف از اهمیت خاصی برخوردار است. لذا بر آن شدیم تا با شناسایی و تعیین نقاط ضعف و قوت مجموعه کتاب‌های مشابه موجود در بازار، مجموعه‌ای را تدوین کنیم تا دانشجویان بتوانند در فرصت اندک، حداکثر نکات و مطالب اصلی را به همراه مجموعه سؤالات چند سال اخیر در آزمون سراسری و دانشگاه آزاد را مطالعه کنند. کتاب حاضر در ۸ فصل تنظیم شده است. در هر فصل اهداف، مطالب و توضیحات و نکات مهم درس و تعدادی تست تألیفی که به عنوان مثال در بین این مطالب می‌باشد ارائه شده است. بعد از متن هر فصل تست‌های آزمون‌های سراسری و آزاد با پاسخ تشریحی به صورت طبقه‌بندی شده گنجانده شده‌اند و در قسمت آخر هر فصل تعداد تست‌های تألیفی تحت عنوان آزمون که پاسخ این تست‌ها به صورت کلیدی در انتهای کتاب می‌باشد آورده شده است. در انتهای کتاب پاسخ تشریحی سؤالات آزمون سراسری ۹۱ و ۳ مرحله آزمون خودسنجی با سطوح A (ساده)، B (متوسط) و C (سخت) که پاسخ این سه مرحله آزمون خودسنجی در سایت (www.modaresanesharif.ac.ir) ارائه گردیده، گنجانده شده است.

قطعاً هر کتاب نقطه شروع است و امیدواریم این کار که حاصل چندین ماه تلاش است بتواند نیازهای مختلف داوطلبان دوره کارشناسی ارشد مجموعه علوم تربیتی ۲ را برآورده سازد. در پایان از مدیریت محترم انتشارات مدرسان شریف که رهنمودهای ایشان باعث ارتقای کتاب شده است قدردانی می‌نمایم.

همچنین از واحد تألیف و تایپ انتشارات مدرسان شریف که در هر چه بهتر شدن این کتاب از هیچ کوششی دریغ نورزیدند کمال تشکر را دارم.

یقیناً هر اثری توأم با خطایی است لذا از تمامی صاحب نظران و دانشجویان تقاضا دارم هرگونه اشکالی را از طریق شماره پیام کوتاه ۰۰۰۸۳۸۷ اطلاع دهند و یا با شماره تلفن‌های «۵ - ۶۶۹۴۶۹۶۰» (روابط عمومی انتشارات مدرسان شریف) تماس حاصل نمایند.

فصل اول: روش‌ها و فنون راهنمایی و مشاوره

۱	مقدمه
۱	کلیات
۳	مفاهیم راهنمایی
۴	تعاریف متعدد و متنوع از مشاوره
۶	شناخت مراجع
۱۶	تست‌های طبقه‌بندی شده فصل اول
۲۰	پاسخنامه تست‌های طبقه‌بندی شده فصل اول
۲۶	آزمون فصل اول

فصل دوم: راهنمایی و مشاوره از دیدگاه اسلام و برخی از اندیشمندان ایرانی

۲۷	مشاوره و راهنمایی در قرآن کریم
۲۸	مشاوره و راهنمایی در احادیث
۲۸	وظایف مشاور از دیدگاه اسلام
۲۹	توصیه‌هایی به مراجع
۳۰	ویژگی‌های مشاور از دیدگاه اسلام
۳۱	اهداف و نتایج مشاوره در متون اسلامی
۳۲	بررسی دیدگاه برخی از اندیشمندان ایرانی
۳۴	تست‌های طبقه‌بندی شده فصل دوم

۳۴.....	پاسخنامه تست‌های طبقه‌بندی شده فصل دوم.....
۳۵.....	آزمون فصل دوم.....

فصل سوم: مصاحبه مشاوره‌ای و روش‌های مشاوره

۳۶.....	مراحل مشاوره برای مشاوران.....
۳۸.....	اصول و شرایط مصاحبه مشاوره‌ای.....
۳۹.....	انواع مصاحبه مشاوره‌ای.....
۴۳.....	برخی از روش‌های مشاوره.....
۴۴.....	رویکردهای مشاوره‌ای.....
۵۰.....	تست‌های طبقه‌بندی شده فصل سوم.....
۵۵.....	پاسخنامه تست‌های طبقه‌بندی شده فصل سوم.....
۶۳.....	آزمون فصل سوم.....

فصل چهارم: مشاوره گروهی و خانواده

۶۵.....	مشاوره گروهی.....
۶۶.....	روش‌های مشاوره گروهی.....
۷۲.....	مشاوره گروهی با سه گروه سنی.....
۷۴.....	مشاوره خانواده.....
۷۴.....	موضوعات قابل طرح در مشاوره خانواده.....
۷۴.....	تاریخچه‌ی خانواده درمانی.....

فرآیند مشاوره خانوادگی ۷۵

تست‌های طبقه‌بندی شده فصل چهارم ۷۷

پاسخنامه تست‌های طبقه‌بندی شده فصل چهارم ۸۰

آزمون فصل چهارم ۸۴

فصل پنجم: مشاوره در مدرسه

راهنمایی و مشاوره‌ی تحصیلی ۸۵

تشخیص مسائل و مشکلات دانش‌آموز ۸۶

نکات کلیدی در مشاوره‌ی مدرسه‌ای ۹۰

تست‌های طبقه‌بندی شده فصل پنجم ۹۲

پاسخنامه تست‌های طبقه‌بندی شده فصل پنجم ۹۲

آزمون فصل پنجم ۹۳

فصل ششم: فنون مشاوره

فنون ۹۵

فنون آرام‌بخش ۹۵

فنون عمل ۹۷

فنون ادراکی ۹۷

علل سکوت ۹۹

روش‌های سازمان‌دهی ۱۰۰

مهارت‌های مشاوره	۱۰۲
خطاهای شناختی مراجع	۱۰۳
مهارت‌های ارتباطی	۱۰۴
نوع دیگری از پاسخ‌های مشاوره	۱۰۵
ارتباط مشاوره‌ای	۱۰۶
ساختار ارتباط مشاوره‌ای	۱۰۷
عوامل موفقیت یک مشاور	۱۰۸
تست‌های طبقه‌بندی شده فصل ششم	۱۰۹
پاسخنامه تست‌های طبقه‌بندی شده فصل ششم	۱۱۹
آزمون فصل ششم	۱۳۵

فصل هفتم: صفات و ویژگی‌های مشاور

خصوصیات مشاور	۱۳۷
وظایف مشاور مدرسه	۱۳۸
ویژگی‌های مشاور موفق	۱۳۸
اصول آمادگی	۱۳۹
نظامنامه اخلاق حرفه‌ای روانشناسان و مشاوران	۱۴۰
تست‌های طبقه‌بندی شده فصل هفتم	۱۴۶
پاسخنامه تست‌های طبقه‌بندی شده فصل هفتم	۱۴۷
آزمون فصل هفتم	۱۴۸

فصل هشتم: تعاریف، مثال و سه مورد خاص در مشاوره

۱۴۹	کلید واژه
۱۵۱	مثال ها
۱۵۳	موارد خاص در مشاوره
۱۵۶	تست های طبقه بندی شده فصل هشتم
۱۵۸	پاسخنامه تست های طبقه بندی شده فصل هشتم
۱۶۱	آزمون فصل هشتم
۱۶۳	آزمون های خودسنجی
۱۶۹	سوالات آزمون سراسری ۱۳۹۱
۱۷۱	پاسخنامه آزمون سراسری ۱۳۹۱
۱۷۳	پاسخنامه آزمون ها
۱۷۴	منابع و مراجع

مدرسای شریف

فصل اول

«روش‌ها و فنون راهنمایی و مشاوره»

مقدمه

پیشرفت تکنولوژی مشکلات گوناگونی را برای انسان به وجود آورده است هر چند که ما می‌توانیم کارها را سریع‌تر انجام دهیم و سرعت و دقت بیشتری بر اثر این پیشرفت عاید ما شده اما موجب بروز برخی بیماری‌ها و ناراحتی‌های روانی و تضعیف روابط و ارزش‌های انسانی گردیده است. انسان برای بدست آوردن راحتی و تسهیلات، بسیاری از ارزش‌های خود را از دست داده و خلاقیت و آزادی خود را تا حد زیادی وقف ماشین کرده است. ارائه چنین وضعی انسان را در راه خود تخریبی و از دست دادن هویت خویش به عنوان یک موجود برتر و دارای اراده قرار داد. عواقب ناخوشایند حاصل از پیشرفت سریع و غیرقابل کنترل تکنولوژی که ناتوانی دست خود بشر است، نظیر احساس تنهایی، احساس پوچی و بی‌ارزشی، بیکاری، انجام کارهای یکنواخت، زندگی ماشینی و... موجب خستگی و بی‌انگیزگی فرد می‌گردند لذا مشاوران و روان‌درمانگران که تخصص‌های لازم را دارند می‌توانند این انسان درمانده را یاری رسانند.

با توجه به این که آموزش و پرورش باید دانش‌آموزان را برای زندگی اجتماعی و تأمین آینده‌ی شغلی (فرد و جامعه) آماده سازد وجود مشاور برای راهنمایی تحصیلی، شغلی و همچنین کمک به مشکلات رفتاری و اخلاقی ضروری است. متأسفانه عده‌ای تصور دارند یادگیری، ارائه اطلاعات و تجربیات جدید از سوی معلم به دانش‌آموز است و در این سیستم بهترین معلم کسی است که بیشترین اطلاعات را در کوتاه‌ترین زمان ممکن در اختیار دانش‌آموز قرار دهد. گلسر (Glasser) عقیده دارد که در یک نظام آموزشی موفق، برای دانش‌آموزان امکان تفکر، کشف معنی و تعیین کاربرد از مطالب آموخته شده فراهم می‌شود. مشاور می‌تواند با ارائه پیشنهاداتی به یاری دانش‌آموزان بیاورد تا موجب بهبود رفتار و افزایش میزان یادگیری در آن‌ها گردد.

کلیات

راهنمایی عبارت است از کمک به فرد در روند رشد. این کمک از خارج و در حلقه انجام نمی‌شود، بلکه در روند بلوغ فرد به‌پیدا می‌گردد. راهنمایی کمکی است که به افراد داده می‌شود، برای این که به انتخاب عاقلانه دست بزنند، طرح بریزند، به تغییر بپردازند سازگاری‌های لازم را به عمل آورند. البته راهنمایی به همکاری گرایش دارد نه اجبار و اکراه. نمی‌توان و نباید فردی را برای قبول خدمات راهنمایی مجبور ساخت. وقتی که به گونه‌ای غیرداوطلب به مسئولان راهنمایی ارجاع می‌شوند، معمولاً مقاومت و رنجشی از طرف آن‌ها بارز می‌شود که باید اثرات نامطلوب آن را در نظر داشت و به رفع آن‌ها کوشید. راهنمایی اغلب، بر انگیزه‌ی درونی اشتیاق به تغییر متکی است تا انگیزه خارجی آن و هر فردی حق دارد که برای رفع مشکلات خود کمک بخواهد. راهنمایی تقریباً از ابتدای تمدن آدمی وجود داشته است. در جوامع اولیه پدر راهنمای فرزند و رئیس قبیله راهنمای افراد قبیله بود. با پیشرفت تمدن قبایل بدوی و پیدایش مهارت در کار، راهنمایی نیز فزونی یافت. ایجاد مکتب‌خانه‌ها و مدارس خود نوعی راهنمایی بود زیرا مکتب‌دار یا خلیفه یا معلم، شاگرد را در یاد گرفتن دروس و خواندن و نوشتن و فراگیری آداب و سنن مذهبی، اخلاقی و اجتماعی و راه و روش زندگی کمک می‌کند. لذا راهنمایی بصورت پند و اندرز و نظایر آن از ابتدای تمدن آدمی وجود داشته است؛ می‌توان گفت روحانیون اولین راهنمایان و مشاوران انسان بودند که از جایگاه دین و مذهب مردم را ارشاد، و مورد راهنمایی قرار می‌دادند.

❑ مثال ۱: اولین راهنمایان و مشاوران چه کسانی بوده‌اند؟

(۴) ریش سفیدان

(۳) فلاسفه

(۲) روحانیون

(۱) رؤسای قبایل

❑ پاسخ: گزینه «۲» روحانیون اولین راهنمایان و مشاوران انسان بودند که از جایگاه دین و مذهب مردم را ارشاد می‌کردند.

سابقه راهنمایی به معنای اطلاع رسانی مقدم بر مشاوره است. اما برای اولین بار در آمریکا توسط پارسونز (Frank parsons) با روش علمی در سال ۱۹۰۸ راهنمایی و مشاوره صورت گرفت. هدف پارسونز اشتغال جوانان در بخش‌های مختلف صنعتی بود که می‌توان او را پدر راهنمایی نامید. او تلاش می‌کرد تا بیکاران را در اشتغال کمک کند.

❏ مثال ۲: پدر راهنمایی کیست؟

- (۱) کلی (۲) رو (۳) سوپر (۴) پارسونز
- ❑ پاسخ: گزینه «۴» برای اولین بار در آمریکا توسط پارسونز با روش علمی در سال ۱۹۰۸ راهنمایی و مشاوره صورت گرفت.

بعدها باتوجه به نیاز جامعه موضوع راهنمایی شغلی به راهنمایی‌های خانوادگی، اجتماعی، روانی و آموزش و پرورش بسط داده شد. در ایران با همکاری وزارت کار، سازمان صنایع و هیأت عمران بین‌المللی با هدف گزینش برای انتخاب‌های استخدامی و آموزش. در سال ۱۳۳۲ مرکزی شکل گرفت که از تست‌های روانی، معلوماتی استاندارد شده استفاده می‌کرد. سپس در اداره مطالعات و برنامه‌های وزارت آموزش و پرورش دایره‌ای به نام دایره تحقیقات روان‌شناسی بوجود آمد که جهت شناسایی کودکان عقب مانده فعالیت می‌کرد و نهایتاً در سال ۱۳۴۷ اداره کل آموزش راهنمایی تحصیلی، در چارت تشکیلاتی آموزش و پرورش قرار گرفت که وظیفه عمده آن راهنمایی و شناخت دانش‌آموز با استفاده از وسایل، فنون، روش‌های علمی و روان‌شناسی جهت هدایت تحصیلی و شغلی در آینده بود.

❏ نکته ۱: پارسونز پدر راهنمایی با روش علمی است.

❏ مثال ۳: برای اولین بار چه کسی و در چه سالی در مورد راهنمایی حرف‌های با روش علمی اقدام کرد؟

- (۱) آدلر ۱۹۲۳ (۲) بینه و پیرون ۱۹۲۲ (۳) پارسونز ۱۹۰۸ (۴) مایر بلومفیلد ۱۹۱۱
- ❑ پاسخ: گزینه «۳»

■ راهنمایی و مشاوره: راهنمایی و مشاوره در ادبیات فارسی تقریباً معنایی یکسان دارند. اما از دیدگاه علمی بین آن‌ها تفاوت‌هایی وجود دارد. ۱- راهنمایی: به لحاظ لغوی به معنای هدایت، ارشاد و اداره کردن است. فرهنگ عمید راهنمایی را «نشان دادن راه و هدایت فرد در جهت مشخصی» ترجمه می‌کند، که شامل پند و اندرز، مطالعه کتاب و گوش دادن به یک سخنرانی می‌شود که منجر به شناخت و نیل به درجات بالاتری از کمال و معرفت در فرد می‌گردد. راهنمایی یعنی کمک منظم و سنجیده به فرد تا او بتواند توانایی‌ها و محدودیت‌هایش را بشناسد تا تصمیم‌های معقول‌تر و واقعی‌تر اتخاذ کند. هدف اصلی و اساسی راهنمایی شناخت خود و محیط است که باعث افزایش کارآمدی و شادتر زیستن فرد شده و عملکرد انسان را به حداکثر می‌رساند. راهنمایی کمک می‌کند که فرد خود را بهتر بشناسد، استعدادها، علایق و مشکلات اجتماعی خود را درک کند و هدف اساسی آن شناخت خود و محیط بوده تا کیفیت زندگی فردی و اجتماعی ارتقاء پیدا کند.

❏ مثال ۴: هدف اصلی و اساسی راهنمایی چیست؟

- (۱) حل مشکل (۲) پیشگیری (۳) شناخت خود و محیط (۴) خود رهبری
- ❑ پاسخ: گزینه «۳» هدف اصلی و اساسی راهنمایی شناخت خود و محیط است که باعث و افزایش کارآمدی و شادتر زیستن فرد شده و عملکرد انسان را به حداکثر می‌رساند.

این موضوع مستمر و سازمان یافته است چرا که تغییرات متعدد و متنوع در نیازها و تضادهای ناشی از پیشرفت و تغییرات، انسان را محتاج به راهنمایی کرده است.

«راهنمایی جریانی است که به فرد کمک می‌کند تا خود و جهان خود را بشناسد.» (شرتز و استون ۱۹۷۱)

راهنمایی انواع گوناگون دارد راهنمایی تحصیلی، راهنمایی شغلی، راهنمایی خانوادگی، راهنمایی بهداشتی و به لحاظ اجرا هم می‌تواند فردی یا گروهی باشد. در راهنمایی گروهی افراد مشکل عاطفی یا روانی خاصی ندارند بلکه هدف افزایش دانش و بینش و پیشگیری از بروز مشکلات در آینده است.

❏ مثال ۵: در کدام مورد افراد مشکل عاطفی یا روانی خاصی ندارند، بلکه هدف افزایش دانش و بینش و پیشگیری از بروز مشکلات در آینده است؟

- (۱) مشاوره گروهی (۲) راهنمایی گروهی (۳) روان درمانی (۴) مشاوره

❑ پاسخ: گزینه «۲» در راهنمایی گروهی افراد مشکل عاطفی یا روانی خاصی ندارند بلکه هدف افزایش دانش و بینش و پیشگیری از بروز مشکلات در آینده است.

نکته ۲: در راهنمایی گروهی افراد مشکل خاص عاطفی یا روانی ندارند.

مفاهیم راهنمایی

۱- مفهوم خودشناسی تربیتی:

راهنمایی کمک می‌کند تا فرد خود را بشناسد. این خودشناسی یا خودشناسی که عرفاً به آن معتقد بودند و آن را شرط خداشناسی می‌دانستند، تفاوت دارد. خودشناسی از لحاظ روان‌شناسی یعنی آگاهی یافتن فرد از برد و وسعت استعدادها، توانایی‌ها، علاقه و آرزوهای خود. به فرد کمک می‌شود تا خودش را بشناسد، یعنی پی ببرد که شخصیت او دارای چه علاقه‌ها و آرزوهایی بوده و نیز از چه خصوصیات و مهارت‌های بدنی برخوردار است.

۲- مفهوم خدمات:

«راهنمایی» برای کمک به خودشناسی فرد از روش‌ها و تکنیک‌های استفاده می‌کند که به کار بردن آن‌ها مفهوم خدمات راهنمایی را تشکیل می‌دهد. در آموزش و پرورش (مدارس) خدمات اغلب در موارد زیر انجام می‌شود:

الف - خدمات شناختی:

که مبتنی است بر جمع‌آوری، تحلیل و به کار بردن انواع فنون تراز شده و غیرتراز شده برای شناخت فرد.

ب - خدمات اطلاعاتی:

که مبتنی بر تدارک هر چه بیشتر اطلاعات تحصیلی، حرفه‌ای و فراهم ساختن فرصت‌های شخصی و اجتماعی تا دانش‌آموزان بتوانند برای انتخاب شغل و اتخاذ تصمیمات مربوط به آن در یک جامعه پیچیده آگاهانه عمل کنند.

پ - خدمات مشاوره‌ای:

که مبتنی است بر تدارک تسهیلات لازم برای فهمیدن «خود» و ایجاد رشد فردی ضمن آموزش‌های گروهی و یا در خلال ارتباط با گروه‌های کوچک. همه‌ی خدمات راهنمایی نیز باید تا اندازه بسیاری از یک ارتباط مطلوب مشاوره‌ای میان مشاور و مراجع برخوردار باشند، ولی مشاوره به معنی خاص عبارت است از یک ارتباط رودرویی که برای منظوری خاص میان مشاور و مراجع انجام می‌شود.

ت - برنامه‌ریزی، کارگماری و خدمات پیگیری:

که مبتنی هستند بر کمک به دانش‌آموز در انتخاب و به کار بردن فرصت‌ها در مدرسه و بازار کار. این دسته از خدمات راهنمایی شناخت شخص را از امور توسعه می‌بخشند و مستقیماً متوجه دانش‌آموز می‌شوند.

ث - ارزشیابی کردن:

که هدف اصلی آن متوجه مسئولان مدرسه و جامعه است تا از خدمات نامبرده بالا، ارزشیابی به عمل آورند و نقاط ضعف و قوت برنامه‌ی راهنمایی را مشخص نمایند.

۲- مشاوره: از نظر لغوی به معنی «همکاری کردن و رأی دیگری را در انجام کاری خواستن است» و در فرهنگ نفیسی، «کنکاش کردن و تبادل آرا» تعریف شده. مشاوره یک‌سری تماس مستقیم و ارتباطی خاص (رابطه مشاوره‌ای درمان‌بخش) است که هدف آن ارائه راه‌حل‌های گوناگون برای حل مشکل یا شناسایی راه‌حل‌هاست که انتخاب راه‌حل توسط مراجع (راه‌حل‌ها به مراجع تحمیل نمی‌شود) صورت می‌گیرد.

«پاترسون» (مشاوره را فرایندی یاری دهنده تعریف می‌کند که از طریق ارتباطی «خاص» بین دو نفر بوجود می‌آید).

در واقع یکی از آن دو نفر با مشکلی عاطفی یا روانی روبروست و می‌خواهد با برقراری «رابطه مشاوره‌ای درمان‌بخش» مشکل را حل کند.

مک دانیل معتقد است: «مشاوره یک سری تماس‌های مستقیم با مراجع است که هدف آن تقدیم کمک برای سازش دادن موثرتر او با خود و محیطش می‌باشد».

در واقع برای حل یک مشکل عاطفی و روانی فرد نیازمند جلب کمک، اشتیاق و همکاری دیگران است و این جلب همکاری و کمک از دیگران متأثر از نحوه تعامل فرد با خودش نیز می‌باشد. گاهی مشکلات مراجع در نگرش‌ها، اعتقادات و رفتارهای خودش می‌باشد که نیاز است مشاور به او کمک کند تا خود را ببیند.

کدام مثال ۶: کدام یک از افراد زیر، مشاوره را فرایندی یاری دهنده تعریف می‌کند که از طریق ارتباطی «خاص» بین دو نفر به وجود می‌آید؟

- (۱) گوستاد (۲) مک دانیل (۳) پاترسون (۴) شرتر و استون

پاسخ: گزینه «۳» پاترسون مشاوره را فرایندی یاری دهنده تعریف می‌کند که از طریق ارتباطی «خاص» بین دو نفر به وجود می‌آید.

«گوستاد»: مشاوره را یک فرایند و رابطه آموزشی می‌داند که بر یادگیری تأکید دارد و در این فضا مراجع و مشاور هر دو فعال هستند. مشاور کسی است که اصول و شیوه‌های یادگیری را می‌داند و در کنار نظریه‌های روان‌درمانی به دنبال آموختن رفتار جدیدی در مراجع است. مراجع یاد می‌گیرد که مشکل خود را حل کند نه آن که مشاور مشکلی را حل کند.

تعاریف متعدد و متنوع از مشاوره

رابطه‌ای حسنه بین مراجع و مشاور (دینک مایر ۱۹۷۲، از پیروان روانشناسی فردی است) روشی طبی و تخصصی برای درمان مشکلات عاطفی نسبتاً سطحی که علل جسمانی ندارد (پینسکی ۱۹۵۴) رابطه‌ای پویا و هدفمند براساس مشارکت مشاور و مراجع (سی‌گیلبرت رن) یک سری تماس‌های مستقیم با مراجع با هدف ارائه راه‌حل‌هایی برای سازش مؤثرتر با خود و محیط (مک دانیل) جریانی انحصاری و اختصاصی بین دو نفر برای ایجاد زندگی بهتر و مطلوب‌تر برای مراجع (آرباکل ۱۹۷۷) کمک به افراد عادی برای کسب سازش بهتر با خود و دیگران، افزایش بلوغ عاطفی، استقلال و قبول مسئولیت (رابینسون ۱۹۵۰) رابطه‌ای یاری دهنده و تخصصی بین مراجع و مشاور برای شناخت بیشتر در مراجع و تصمیم‌گیری معقول و مناسب برای زندگی (استفلروهاچ ۱۹۷۲)

❖ مثال ۷: کدام یک از افراد زیر بر یادگیری در تعریف مشاوره تأکید می‌کند؟

- (۱) گوستاد (۲) مک دانیل (۳) پاترسون (۴) سوپر

❑ پاسخ: گزینه «۱» گوستاد مشاوره را یک فرایند و رابطه آموزشی می‌داند که بر یادگیری تأکید دارد.

❖ مثال ۸: کدام یک از افراد زیر بر رابطه‌ای حسنه بین مراجع و مشاور در تعریف مشاوره تأکید می‌کند؟

- (۱) دینک مایر (۲) مک دانیل (۳) پاترسون (۴) آرباکل

❑ پاسخ: گزینه «۱»

❖ مثال ۹: کدام یک از افراد زیر مشاوره را جریانی اختصاصی بین دو نفر برای ایجاد زندگی بهتر و مطلوب برای مراجع می‌داند؟

- (۱) دینک مایر (۲) مک دانیل (۳) رابینسون (۴) آرباکل

❑ پاسخ: گزینه «۳»

جریانی یاری دهنده که مراجع اصول و شیوه‌های مربوط به انتخاب و ادامه یک زندگی معقول و موفق را یاد می‌گیرد (اسمیت ۱۹۵۵)

رابطه‌ای تخصصی و یاری دهنده فردی و گروهی که مراجع با کمک مشاور به خودکامی و خودشناسی می‌پردازد تا زندگی سالمی را ادامه دهد. (استفلرو گرانث)

جریانی یاری دهنده و منحصر به فرد (یکتا، یگانه) که در فضایی عاطفی، مراجع مشکل دارد با کمک مشاور متخصص به دنبال راه‌حل است (هکنی و نای ۱۹۷۳)

فرایندی تعاملی بین مراجع و مشاور با هدف افزایش کیفی عملکرد مراجع (فیور ۱۹۵۵)

فراخوان مراجع به دنیای درونش برای شناخت از افکار، علایق، احساسات و محدودیت‌هایش که با همدلی و خودآگاهی مراجع و مشاور صورت می‌گیرد.

(کروچ ۱۹۹۷)

❖ مثال ۱۰: کدام مورد مشاوره را فرایندی تعاملی بین مراجع و مشاور با هدف افزایش کیفی عملکرد مراجع می‌داند؟

- (۱) دینک مایر (۲) فیور (۳) اسمیت (۴) آرباکل

❑ پاسخ: گزینه «۲» فیور مشاوره را فرایندی تعاملی بین مراجع و مشاور با هدف افزایش کیفی عملکرد مراجع می‌داند.

فراهم آوردن موقعیتی مناسب برای ادامه زندگی راحت‌تر و رضایت‌بخش‌تر در مراجع که توسط مشاور تسهیل می‌شود. (هاوارد ۱۹۹۶)

«مشاوره تعاملی است که در یک موقعیت درمانی رخ می‌دهد، عمدتاً بر گفتگو درباره‌ی روابط، باورها و رفتار (که شامل احساسات نیز می‌شود) تمرکز دارد، از طریق آن، مسأله مراجع روشن می‌شود و به شیوه‌ای مناسب چارچوب داده شده یا مورد چارچوب‌بندی مجدد قرار

می‌گیرد. در طی فرآیند مشاوره راه‌حل‌های جدیدی ابداع می‌شود و مسأله معنای جدیدی می‌یابد.»

نتیجه:

- هدف مشاوره، خودشناسی، یادگیری، قبول مسئولیت در مراجع است.
- اولین شرط در مشاوره ایجاد محیطی امن و سرشار از اعتماد برای تعاملی پویا بین مراجع و مشاور (فضایی مملو از آزادی، تفاهم و صداقت)
- نقش مشاور کمک دهنده، یاری‌رسان و البته متخصص و آگاه به اصول یادگیری و روان درمانی
- نوع رابطه، حضوری مستقیم و بدون تحمیل عقاید
- نقش مراجع، فراگیری روش‌های حل مسئله

مثال ۱۱: هدف مشاوره، خودشناسی، یادگیری و در مراجع است.

- (۱) حل مشکل (۲) قبول مسئولیت (۳) درمان (۴) پیشگیری

پاسخ: گزینه «۲» هدف مشاوره، خودشناسی، یادگیری و قبول مسئولیت در مراجع است.

مثال ۱۲: اولین شرط در مشاوره چیست؟

- (۱) ایجاد محیطی امن و سرشار از اعتماد (۲) بستن قرارداد
(۳) سازمان (۴) تعیین وقت مشاوره

پاسخ: گزینه «۱» اولین شرط در مشاوره ایجاد محیطی امن و سرشار از اعتماد برای تعاملی پویا بین مشاور و مشاور است.

نکته ۳: علت مشاوره، مواجه شدن مراجع با مشکلی عاطفی یا مانعی در رشد و ادامه زندگی است.

مثال ۱۳: کدامیک از گزینه‌های زیر مصداقی از تعریف مشاوره است؟

- (۱) فرایندی تعاملی بین انسان‌ها برای افزایش عملکرد آن‌ها
(۲) فرایندی تخصصی و آموزشی برای ایجاد شناخت در مراجع با هدف شناسایی راه‌حل‌ها
(۳) هدایت، ارشاد، اداره کردن مراجع برای حل مشکل
(۴) یک سری تماس‌های مستقیم و غیرمستقیم با مراجع برای سازش دادن او با دیگران

پاسخ: گزینه «۲» با توجه به تعاریف متعدد می‌توان مشاوره را فرایندی توصیف کرد که دارای چهار ویژگی است: تخصصی، آموزشی، شناخت در مراجع و شناسایی راه‌حل‌ها.

نتیجه: هدف در راهنمایی پیشگیری و در مشاوره پیشگیری و درمان است که منطوق به ارائه خدمات گوناگونی همچون ارائه اطلاعات و آگاهی‌هایی در زمینه‌های مختلف، ارزیابی برای کمک به فرد در انتخاب کردن و نهایتاً خودشناسی در فرد یا گروه است.

نکته ۴: مشاوره یکی از خدمات اصلی راهنمایی است.

به عبارتی راهنمایی یک برنامه کلی است که مشاوره جزئی از آن محسوب می‌شود می‌توان گفت مشاوره مهمترین و اصلی‌ترین تکنیک راهنمایی و به اصطلاح «قلب راهنمایی» است.

مشاوره مفهوم علمی‌تری دارد که نیازمند تخصص است اما راهنمایی (به معنای خاص خودش) این‌گونه است که هرکسی در زمینه‌ای اطلاعاتی دارد و با تجاربی را کسب کرده و می‌تواند دیگران را راهنمایی کند اما نمی‌تواند برای حل مشکل، مشاوره بدهد.

• روان درمانی: روان درمانی نوعی معالجه‌ی مشکلات عمیق روحی، روانی و عاطفی است که در آن روان درمان به ضمیر ناخودآگاه بیمار توجه دارد. در روان درمانی مراجع بیماری است که نیازمند خدمات بیمارستانی است در واقع مداوای ناخوشی یا اختلالی که مراجع ممکن است بر آن‌ها کنترلی نداشته باشد و «درمانگر» (روان درمان) راه‌حل را برای او انتخاب می‌کند.

عدم‌ای از مشاوران و روانشناسان تمایزی بین مشاوره و روان درمانی قایل نیستند و اختلاف آن‌ها را بیشتر ناشی از تفاوت در هدف، نوع مراجعه، روش و مکان معالجه می‌دانند.

مثال ۱۴: کدام مورد با مشکلات عمیق روحی، روانی و عاطفی سرو کار دارد؟

- (۱) مشاوره (۲) راهنمایی (۳) روان درمانی (۴) روان پزشکی

پاسخ: گزینه «۳» روان درمانی نوعی معالجه‌ی مشکلات عمیق روحی، روانی و عاطفی است که در آن روان درمان به ضمیر ناخودآگاه بیمار توجه دارد. به عقیده پاترسون (۱۹۷۳) بین مشاوره و روان درمانی تفاوت مهمی وجود ندارد زیرا هدف نهایی مشاوره و روان درمانی، نهایتاً تأمین رشد و افزایش کارآمدی و نیز بهبود تعامل با خود و دیگران است.

روان درمانی نیز همچون راهنمایی و مشاوره، به صورت فردی و گروهی انجام می‌شود. روان درمانی گروهی یک سلسله فعالیت‌های سازمان یافته است که با تعداد معینی (پنج تا هشت نفر) درمانجو در یک زمان و در یک مکان به منظور درمان مشکلات و اختلالات شخصیتی انجام می‌گیرد.

مثال ۱۵: یک سلسله فعالیت‌های سازمان یافته است که با تعداد معینی (پنج تا هشت نفر) درمانجو در یک زمان و در یک مکان به منظور درمان مشکلات و اختلالات شخصیتی انجام می‌گیرد.

- (۱) مشاوره گروهی (۲) راهنمایی گروهی (۳) روان درمانی گروهی (۴) توانبخشی گروهی
- ✓ پاسخ: گزینه «۳» در روان درمانی گروهی به درمان مشکلات و اختلالات شخصیتی می‌پردازیم.

تایلر (۱۹۶۹) بین مشاوره و روان درمانی تفاوت قابل بوده و معتقد است مشاوره کار کردن با افراد عادی است که هویت و شناخت روشنی از خود ندارند و مشکلات آنان بیشتر دارای ماهیت و جنبه‌ی تربیتی است در حالیکه روان درمانی کار کردن با افرادی است که دارای مشکلات عمیق شخصیتی هستند.

تفاوت‌های راهنمایی مشاوره و روان درمانی در یک نگاه

مشاوره	روان درمانی
هدف	درمان و معالجه
نوع مراجعه (مشکل)	موارد غیرعادی، مرضی و درگیری‌ها و ناسازگاری‌های عمیق شخصیتی
زمان درمان	کوتاه مدت
مکان	بیمارستان‌ها
نوع درمان (تجویز)	- دگرگونی شخصیت مراجع - بازپروری اهداف زندگی - تجویز دارو

✓ مثال ۱۶: کدام مورد در بیمارستان‌ها بیشتر صورت می‌گیرد؟

- (۱) مشاوره (۲) راهنمایی (۳) مشاوره و راهنمایی (۴) روان درمانی
- ✓ پاسخ: گزینه «۴»

اصول و کاربردهای عملی در راهنمایی و مشاوره:

اصول:

- احترام به شخصیت و مقام انسانی مراجع. در راهنمایی و مشاوره (به اختصار مشاوره) رابطه‌ی مشاور با یک فرد مطرح است و این رابطه همانند رابطه‌ی یک معلم با گروه نیست. مطالب بسیاری در مورد نگرش ایده‌آلی که مشاوران باید به مراجعان خود منتقل کنند و مراجعان هم باید آن را در مشاور خود تجربه کنند، تا مشاوره مؤثر واقع شود، نوشته شده است. راجرز، با ابتکار، چنین نگرشی را «توجه مثبت غیرشرطی» (UPR (Unconditional Positive Regard)) نامید. این اصطلاح بر دو نکته دلالت دارد: این که مشاور تلاش می‌کند توجه مثبت را به مراجع خود نشان دهد و این که این نگرش را به طور نامشروط حفظ می‌کند. این امر به ویژه برای مشاورانی چالش‌انگیز است که با مراجعان دارای رفتارهای ضداجتماعی غیرقابل توجیه، کار می‌کنند. به همین دلیل است که به مشاوران در تمام سنت‌ها توصیه می‌شود که بر روی مسایل شخصی که آن‌ها را از نشان دادن، توجه به مثبت غیرشرطی به مراجعانشان باز می‌دارند، کار کنند. این اصطلاح کمی گیج‌کننده است. با بیانی دیگر می‌توان گفت مشاور باید احساس احترام‌آمیزی نسبت به مراجعانشان داشته باشد و کارکرد درمانی آن از این ناشی می‌شود که مراجعان، مشاور را به عنوان فردی تجربه کنند که به آن‌ها احترام می‌گذارد.
- اقدام به این که فرد تابعیت اداره زندگی خود را دارد. مشاور معتقد است که فرد مختار و مسئول است و صلاحیت حل مشکلات خود را دارد. بنابراین او قادر است با کمک‌های مشاور شخصاً به حل مشکلات خود بپردازد.

- مشاوره یک رابطه آزاد و مجاز به دور از هرگونه اجبار است. مراجع باید در طول مشاوره آزادی کامل داشته و بتواند هر چه می‌خواهد بگوید. حتی ممکن است از اظهارات مراجع شکی به مشاور دست بدهد و یا گفته‌های مراجع دور از اخلاق باشد، مشاور باید کاملاً به حرف‌های مراجع گوش بدهد و از ارزیابی قضاوت کردن، سرزنش کردن و یا گرفتن قیافه و ایجاد صداهایی که این معانی را داشته باشد، پرهیز کند.
- راهنمایی و مشاوره بخش مهمی از فعالیت‌های آموزشی است، که شرط اصلی موفقیت در برنامه راهنمایی همکاری کلیه‌ی کارکنان مدرسه است. شناخت مراجع اولین گام و مهمترین مرحله در مشاوره است چرا که مشاور بدون شناخت نمی‌تواند خدماتی را ارائه بدهد.

شناخت مراجع

الف - عینی: استفاده از آزمون‌های روانی تراز شده برای تبیین بخشی از رفتاری معین در زمان معین.

این آزمون‌ها قبل از انجام دادن مصاحبه مشاوره‌ای کاربرد مؤثر ندارند البته این آزمون‌ها باید با فرهنگ جامعه متناسب و دور از دسترس افراد باشد. برخی از آزمون‌ها که در دسترس هستند فاقد ارزش علمی و تشخیصی است. مشاور در انتخاب و اجرای آزمون‌های روانی باید بسیار دقت کند و بداند که چرا آزمون